

Joulunumeroiden satoa

Aikakauskirja Duodecimin joulunumeroperinne on jatkunut jo 20 vuotta. Sen vuoksi on syytä tarkastella muutamin esimerkein, millaisia aiheita tämän ajanjakson aikana joulun lehdissä on sivuttu, ja peilata niitä myös hieman nykyaikaan. Aika ajoin on pohdittu ja kysely, onko joulunumero ylipäättään tarpeellinen. Toivon, että tämä katsaus tarjoaa vastauksia myös tähän pohdiskeluun. Käsillä olevan lehden teemana on ruoka ja ravitseminen. Eräänlaista nälkää aiemmatkin joulunumerot ovat toivottavasti jo tyydyttäneet.

Duodecim-lehden entisistä toimittajista koostuvan Torstaikillan perustamiskokous pidettiin 23.1.1992. Osa entisistä toimittajista oli alkanut miettiä mahdollisuutta ryhtyä toimittamaan tällä joukolla Aikakauskirjalle erityistä, hieman kepeämpää mutta silti henkevä joulunumeroa British Medical Journalin esikuvan mukaisesti. Ensimmäinen Duodecimin joulunumero ilmestyi joulukuussa 1992 – tasan

20 vuotta sitten – ja sen toimituskuntaan kuuluivat Risto Pelkonen, Esko Koivusalo, Antti Louhija ja Eero Saksela.

Iloinen ja harras

Ensimmäisen joulunumeron pääkirjoituksessa Pelkonen ym. (1992) luonnehtivat numeroa erilaiseksi teemanumeroksi. Aiheena olivat koko mediiniina ja sen raja-alueet: menneisyys

Duodecimin ensimmäinen joulunumero ilmestyi vuonna 1992. Lehden toimituskuntaan kuuluivat Risto Pelkonen, Esko Koivusalo, Antti Louhija ja Eero Saksela.

ja tulevaisuus, lääketieteen kieli ja kummalliset käänteet lääkärin työssä. Heidän mukaansa tarkoituksena oli ollut tehdä lehti, joka oli iloinen ja harras niin kuin joulu itse, henkevä ja herättävä niin kuin sen sanoma.

Den glider in

Ensimmäisen Joulunumeron ilmestymisen aikaan Suomi täytti 75 vuotta. Osittain siksi numerossa käsiteltiin myös suomalaisia merkkitekoja. Pääkirjoituksessaan toimituskunta kehotti lukemaan Ralf Petterssonin artikkelin Miten Nobelin palkinnon saajat valitaan? ja pohtimaan sitä, miksi palkintoja ei ole suomalaisille monta jaettu. Suomalaisista palkinnon olivat saaneet Frans Emil Sillanpää vuonna 1939 juuri talvisodan sytyttyä ja A. I. Virtanen vuonna 1945, kun Lapin sota oli loppunut saman vuoden huhtikuussa.

Suomen täyttäessä nyt 95 vuotta moni asia on muuttunut ja ihmeitäkin on tapahtunut. Suomi on voittanut jääkiekon maailmanmestaruuden vuosina 1995 ja 2011. Rovaniemeläisartisti Tomi Putaansuu todisti, ettei Suomi ole ikuinen häviö: vuonna 2006 hänen kappaleensa Hard Rock Hallelujah toi Suomelle sen ensimmäisen euroviisuvoiton. Vuonna 2008 entiselle tasavallan presidentille Martti Ahtisaarelle myönnettiin Nobelin rauhankirkko.

Entiselämyksiä tasannevuosilta

Duodecim-lehti oli julistanut vuonna 1990 julkisen sanankestintäkilpailun. Sen satoa käsiteltiin myöhemmin ensimmäisessä Joulunumerossa. Silloinen kielentarkistaja Risto Haarala (1992) kuvasi katsauksessaan sanakilpailun tuloksia ja iloitsi kilpailun suosioista. Sanaehdotuksia kun oli tullut yhteensä 1 161 eli keskimäärin lähes sata jokaista pohdittavana ollutta käsitettä kohti.

Voittajatermien joukosta itsensä ovat lyöneet läpi ainakin solunsalpaaja, työuupumus ja vilkeuni. Näitä haettiin siis vastineiksi sanoille

sytostaatti, burn out ja REM-uni. Solunsalpaaja, jonka alkua oli muuten voittajaehdotuksessa nominatiivialkuinen, on korvannut sytostaatin Duodecim-lehdessä käytännössä kokonaan: sytostaatti-sana on esiintynyt lehdessä vain neljä kertaa sanakilpailun jälkeen. Hyvin on mennyt myös työuupumuksella. Burn out -osumia löytyy kymmenen kappaletta vuoden 1992 jälkeen. REM-uni sen sijaan on pysynyt rinnakkaismuotona vilkeunelle.

Entäpä sitten tasannevuodet, entiselämys sekä tiedollinen ja ymmärteinen? Kaikki ovat selkeitä suomen kielen sanoja, mutta jostain syystä ne eivät ole jääneet elämään. Vuodelta 1994 Duodecimista löytyy sentään katsaus, jonka otsikko on Vaihde- ja tasannevuosien uusiutuva hormonihoito. Samoin vuoden 2005 epilepsiaa käsittelevässä katsauksessa kerrotaan, että kohtauksen ennako-oireisiin liittyy usein ylöspäin nouseva ylävatsatuntemus tai entiselämys. Sen sijaan tiedollista ja ymmärteistä ei ole Aikakauskirjassa käytetty kertaakaan. Niin, ja ne termit, joille haettiin vastineita, olivat postmenopaussi, déjà-vu ja kognitiivinen.

Naurusta v-käyrään

Vuoden 1995 Joulunumerossa Olli Alho esitelti Veikko Huovisen Havukka-ahon ajattelijan kohtausta, jossa kaksi helsinkiläismaisteria tapaa Kuoliaaksi-Naurattajan. Tämä kohtaus oli pohjana Alhon katsaukselle, jossa hän pohti naurun elämää pidentävää vaikutusta.

Mitään varmaa naurun biologisesta olemuksesta Alho ei voinut esittää. Lähinnä vain sen melko ylimalkaisen, joskin vakiintuneen uskomuksen, että nauru lieventää stressiä ja toimii sitä kautta elämää säilyttävien voimien suunnassa. Sen sijaan kulttuurintutkijoille naurun elämää pidentävä vaikutus ei ole outo. ”Naurun arkeologia” on tuonut jatkuvasti esiin todisteita siitä, että naurulla on ihmiskunnan henkisessä perimässä intiimi yhteys juuri elämää ylläpitävään periaatteeseen.

Alho päätyi kuitenkin siihen, että tärkeää ei ole se, lisääkö nauru ihmisen vuosien määrää. Tärkeämpää hänen mukaansa oli se, että nauru näytti tarjoavan mahdollisuuden sellaisiin psykofyysisiin kokemuksiin, joista käsin elämiseen

itseensä liittyvä ilo on suurempaa kuin alakulo.

Seitsemässätoista vuodessa asiat ovat muuttuneet. Veikko Huovisen korpifilosofi Konsta Pylkkäsen lämpimän huumorin on korvannut Tuomas Kyrön Mielensäpahoittaja. Enää ei myöskään pohdita sitä, pidentääkö nauru ikää, vaan sitä, lyhentääkö vitutus elämää (Elämä pelissä 2012).

Käypä hoito -tyyppisiä ohjeistuksia nettiin

Janne Rapola pohti vuoden 1998 Joulunumerossa sitä, ”mitä tehtiin, ennen kuin oli netti”. Hän kertoi sähköpostin käytön olevan jo rutiinia, ja olipa joku kollega ehtinyt lukea kiinnostavan artikkelin netistä, ennen kuin lehden paperiversio oli pudonnut postiluukusta.

Rapola paneutui artikkelissaan siihen, milaista tietoa internet tarjoaa klinikalle ja minä tasoista se on. Hän teki muutaman testin AltaVista-hakukoneella. Disease-termillä löytyi 2 904 333 osumaa. Kirjoittaja tarkensi hakua ja haki vastausta syvän laskimotukoksen hoitoon. Deep vein thrombosis -hakusana tarjosi vain hieman yli 200 000 osumaa. Kokeilen

samaa Googlella: disease (n = 565 000 000, vaihteluväli 0,23–0,25 sekuntia), deep vein thrombosis (n = 5 300 000, vaihteluväli 0,26–0,29 sekuntia). Vertailun vuoksi mainittakoon, että vuonna 1997 Suomessa oli rekisteröity 3 212 verkkotunnusta (Leidenius ym. 2012). Tätä kirjoittaessa myönnettyjä fi-verkkotunnuksia on 302 941 (Viestintävirasto 2012).

Rapola pohti myös sitä, pitääkö haku tehdä välttämättä englanniksi. Hän päätti kokeilla suomea ja kirjoitti AltaVistan hakukenttään ”laskimotukos”. Osumia löytyi kuusi, ja niistä paras johti KYS:n päivystysalueen ja sisätautiklinikan ohjeistoon. Katsotaanpa, mitä tapahtuu nyt. Laskimotukoksella löytyy 21 000 osumaa, ja niistä ensimmäinen on Pertti Mustajoen Duodecimin Terveyskirjastoon kirjoittama artikkeli aiheesta.

Artikkelinsa lopuksi Janne Rapola punnitsi internetin luotettavuutta, koska kuka tahansa saattoi kirjoittaa sinne mitä tahansa mistä hyvänsä ja esiintyä kenä hyvänsä. Myös kirjoitetun tekstin lähteitä tai edes sen todenperäisyyttä oli vaikea selvittää. Rapolan mainitsema ongelma lienee ajankohtainen edelleen, mutta käyttäjät ovat nykyään lähdekriittisempiä ja

KUVA 1. Toteutumaton luonnos Terveysportin avaussivuksi vuodelta 1999.

tekstin alkuperäkin on luultavasti helpompi selvittää. Ja kuten äskeinen esimerkki osoittaa, ainakin laskimotukoksen ensimmäinen osuma löytyi luotettavasta lähteestä.

Janne Rapola kertoi myös, että hän luki – ainakin toistaiseksi – tuoreet hoitosuosituksen mieluummin hyvän kirjoittajan tekemästä artikkelista luotettavasta lehdestä kuin selailen asiaa sivuavia kirjoituksia tietokoneen näytöltä. Lisäksi hän totesi, että kotimaisten Käypä hoito -tyyppisten ohjeistojen systemaattinen kerääminen ja saattaminen kaikkien klinikkojen ulottuville netin avulla oli realistinen ja tarpeellinenkin tulevaisuuden näkymä.

Nopeasti ovat ajat muuttuneet. Vuonna 1999 avattiin Aikakauskirja Duodecimin verkkosivut, joilta ovat nykyään luettavissa kaikki Aikakauskirjassa julkaistut artikkelit vuodesta 1885 asti. Vuoden 2000 alussa lanseerattiin muuan Terveysportti-portaali, jonka perusajatuksena oli koota yhteen paikkaan kaikki kliinisessä työssä keskeiset käytännön työkalut: Lääkärin tietokannat, Pharmaca Fennica, ICD-10-tietokannat, lääketieteen uutiset, Käypä hoito -suositukset, viranomaistiedotteet, Aikakauskirja Duodecimin artikkelit ja niin edelleen (ks. esim. Tavast 2011) (KUVA 1).

Ja tuskin olisi Janne Rapola osannut arvata, että vuonna 2012 hän Aikakauskirjan kardiologian toimittajana lukee Duodecimin artikkeleita ja käyttää lehden toimitusjärjestelmää tabletilla, jossa on kosketusnäyttö.

Tulevaisuuden scifijuttuja

”Seuraavan sukupolven mobiiliviestimissä yhdistyvät tietokone, paikannusjärjestelmä ja puhelin.” Näin kirjoitti Markku Löytönen katsauksessaan Paikantava mobiiliviestintä ja terveyspalvelut vuoden 2001 joulunumerossa. Löytönen ennusti, että näitä tulevaisuuden viestimiä käytämme yhtä vaivattomasti kuin nykyisiä tietokoneitamme – mahdollisesti jopa vaivattomammin. Hänen mukaansa laitteiden kapasiteetti olisi moninkertainen senaikaan verrattuna ja verkkoyhteys käytännössä ajantasainen. Löytönen myös uskoi, että ihmiset haluavat saada paikantavat mobiiliviestintäpalvelut arkipäiväiseen käyttöön yhtä

itsestään selvinä palveluina kuin sähkövirran tai juoksevan veden.

Kuulostaako edellinen mielestänne tutulta? Entäpä seuraava: ”Toisin sanoen verkko ja sen palvelut ulotetaan osaksi arkipäivää niin, että emme enää tee erityistä operaatiota kytketyessämme verkkoon – me olemme yhteydessä siihen koko ajan kulloisenkin tarpeen mukaan.” Lisäksi kirjoittaja arveli, että terveyspalvelut ja niiden erilaiset sovellukset siirtyvät tulevaisuudessa paikantavan mobiiliviestimen näytölle.

Markku Löytösen vuonna 2001 ennustamat näkymät mobiililaitteiden kehittymisestä tuntuvat huikeilta, kun miettii, kuinka vähän aikaa on kulunut siitä, kun edellä esitetyt asiat ovat realisoituneet ja niistä on tullut arkipäivää. Muistan myös hyvin, millaisella ”halolla” kirjoitin itse tekstiviestiä syyskuun 11. päivä vuonna 2001 (KUVA 2). Tuossa valossa Löytösen samana vuonna kirjoittama katsaus tuntuu vielä huikeammalta. Esimerkiksi GPS-paikannukseen perustuvat autonavigaattorit yleistyivät Suomessa vasta vuoden 2005 jälkeen, ja sen jälkeen kesti vielä vuosia, ennen kuin paikannusominaisuudet siirtyivät mobiililaitteisiin.

Aivan kaikki Löytösen ennustuksista eivät kuitenkaan ole toteutuneet. Vai mitä sanotte seuraavasta: ”Lähitulevaisuudessa mennessäni työhuoneeseeni puhelimeni kommunikoi huoneeni valaistusjärjestelmän kanssa ja kytkee virran kahteen pieneen pöytälamppuun. Huoneeni prosessori on nimittäin oppinut, että en koskaan sytytä kattovaloja – näin saan osan työtovereistani kuvittelemaan, etten ole paikalla.”

Vilpikätkitsikö Juha Mieto?

Vuoden 2003 joulunumerossa oli aika kertoa edellisenä jouluna julistetun Duodecimin kolmannen sanakilpailun tulokset (Lääketieteen sanastolautakunta ja Aikakauskirja Duodecimin toimitus 2003). Tällä kertaa haetut termit osoittautuivat vaativiksi, sillä Lääketieteen sanastolautakunnasta ja Aikakauskirja Duodecimin toimituksesta koostuva tuomaristo, ei voinut edes suositella kaikkia parhaina pidettyjä ehdotuksia käyttöön.

Alle kaksi vuotta aikaisemmin Lahdessa oli käynnyt karpaseja, ja sen vuoksi doping-sanan korvaamiselle suomenmukaisella termillä oli ymmärrettävästi suuri tarve. Sanakilpailussa voiton vei Martti Flanderin ja Timo Partosen ehdotus vilppilääkintä.

Voittajatermi päättyi Aikakauskirjaan. Sitä on käytetty yhden kerran, juuri saman vuoden Joulunumeron artikkelissa Voiko jouluporon suorituskykyä parantaa vilppilääkinnällä? Vilppilääkintä ei siis kuitenkaan saanut tuulta purjeisiinsa. Yksi syy lienee se, että doping-sana oli varmaankin jo melko vakiintunut suomalaisten kielenkäyttöön – ainakin vuoden 1984 Los Angelesin olympialaisten jälkeen. Toki vilppilääkinnälle olisi käyttöäkin. Dopingin suomelle vieras sananalkuinen äänne tuntuu tuottavan hankaluuksia ainakin erälle entiselle pohjalaishihtäjälle.

Lopuksi

Aikakauskirjan viidennen joulunumeron toimitus koostui samoista erikoistoimittajista kuin ensimmäisenkin. Vuonna 1996 Antti Louhija, Esko Koivusalo, Risto Pelkonen ja Eero Saksela pohtivat, onko joulunumero tarpeen. He päätyivät siihen, että vastauksen antakoot lukijat, ei toimitus. Samaa voisi sanoa kai nytkin, kun käsissä, ruudulla, matkapuhelimessa tai tabletissa on Aikakauskirjan 20. joulunumero. Tätä lehteä varten toimitus teet-

KUVA 2. Kirjoittajan Nokia 6110 -puhelin. Kuva www.gsmarena.com

ti leikkimielisen, satunnaisesti valitulle lääkärijoukolle lähetetyn Webropol-kyselyn. Vastaajista 46 % kertoi, että heidän joulunajan perinteisiinsä kuuluu Duodecimin joulunumeron lukeminen. Lisäksi 37 % kertoi silmäilevänsä sitä joulunpyhänä. Vain 8 % kielsi lukevansa joulunumeroa. Vuonna 1996 edellä mainittu toimittajanelikko kertoi Aikakauskirjan toimituksen päättäneen, että joulunumeroita julkaistaan toistaiseksi. Samoilla linjoilla Aikakauskirjan toimitus on edelleen. ■

ANTTI KARHUAHO, FM, toimittaja
Aikakauskirja Duodecim
PL 713, 00101 Helsinki

KIRJALLISUUTTA

- Alho O. Pidentäkö nauru ikää? Duodecim 1995;111:2269.
- Elämä pelissä. <http://yle.fi/ohjelmat/kortit/elama-pelissa/> [sitteerattu 26.10.2012].
- Haarala R. Sanakilpailun satoa. Duodecim 1992;108:1979–86.
- Leidenius K, Lindstedt S, Saarelainen A. 30 vuotta it-ajan hermoilla. Tietokone 9/2012, s. 42–7.
- Louhija A, Koivusalo E, Pelkonen R, Saksela E. Joulu on taas! Duodecim 1996;112:2185.
- Lääketieteen sanastolautakunta ja Aikakauskirja Duodecimin toimitus. Sanakilpailun parhaat. Duodecim 2003;119:2372–3.
- Löytönen M. Paikantava mobiiliviestintä ja terveyspalvelut. Duodecim 2001;117:2451–5.
- Pelkonen R, Koivusalo E, Louhija E, Saksela E. Hauskaa joulua. Duodecim 1992;108:1907.
- Rapola J. Käypä hoito – netistäkö. Duodecim 1998;114:2487.
- Tavast A. Terveysportti – vasta kymmenen vuotta Duodecim 2011;127:300–1.
- Viestintävirasto. <https://domain.fi/s/Fl/GrantedDomains> [sitteerattu 26.10.2012].

Lääkäriin joulutesti: Kuuluuko joulunajan perinteisiisi lukea Duodecimin joulunumeroa?

